

УДК 94(477):331.105.44:070«1991/2014»

К. В. Корнієнко

ПРЕСА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФСПІЛКОВОГО РУХУ УКРАЇНИ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Одеський національний політехнічний університет,
пр-т Шевченка, 1, Одеса, 65044, Україна

Корнієнко Катерина Володимирівна, к. і. н., ст. викладач кафедри історії та етнографії України, e-mail: zhengal25@rambler.ru

АНОТАЦІЯ

Зміна державної формації призвела до зміни самої сутності профспілок та їх функцій. Ці процеси спричинили значну рефлексію серед вітчизняних дослідників. Зважаючи на важливість преси як вагомого джерела у дослідженні профспілкового руху виявляється доцільним присвятити цьому питанню окрему розвідку. Саме преса виступала основним рупором, який створював образ та імідж профспілок серед населення. До періодичних видань відносимо журнали, газети, брошури. Серед таких виділяємо загальноукраїнські та регіональні. Вказані періодичні видання є джерелом вивчення не тільки профспілкового руху, а й соціально-економічного та суспільно-політичного життя. Варто відмітити нерівнозначність оцінок профспілкового руху у різних джерелах. Якщо для одних видань були характерні офіційні «парадні» статті з життя традиційних профспілок, то інші ставали полем для дискусій між профспілковими лідерами. Окремо характеризуємо видання незалежних профспілок та на основі порівняння доходимо висновку, що саме традиційні профспілки в більшій мірі використовували потенціал преси. Тим самим у громадській думці формувалося сприйняття, що альтернативи у вітчизняному проффрусі не існує. На думку автора, ця обставина сприяла високому членству традиційних профспілок.

Ключові слова: газети; джерела; незалежні профспілки; Одеська область; профспілкове членство.

К. В. Корниенко

**ПРЕССА КАК ИСТОЧНИК ИССЛЕДОВАНИЯ
ПРОФСОЮЗНОГО ДВИЖЕНИЯ УКРАИНЫ
ПЕРИОДА НЕЗАВИСИМОСТИ**

Одесский национальный политехнический университет,
пр-т Шевченко, 1, Одесса, 65044, Украина

Корниенко Екатерина Владимировна, к. и. н., ст. преподаватель
кафедры истории и этнографии Украины, e-mail: zhengal25@
rambler.ru

АННОТАЦИЯ

Изменение государственной формации привело к изменению самой сущности профсоюзов и их функций. Эти процессы повлекли значительную рефлексию среди отечественных исследователей. Ввиду важности прессы как весомого источника в исследовании профсоюзного движения кажется целесообразным посвятить этому вопросу отдельную статью. Именно пресса выступала основным рупором, который создавал образ и имидж профсоюзов среди населения. К периодическим изданиям относим журналы, газеты, брошюры. Среди таких выделяем всеукраинские и региональные. Указанные периодические издания являются источником изучения не только профсоюзного движения, но и социально-экономической и общественно-политической жизни. Стоит отметить неравнозначность оценок профсоюзного движения в разных источниках. Если для одних изданий были характерны официальные «парадные» статьи из жизни традиционных профсоюзов, то другие становились полем для дискуссий между профсоюзными лидерами. Отдельно характеризуем издание независимых профсоюзов, и на основе сравнения приходим к выводу, что именно традиционные профсоюзы в большей мере использовали потенциал прессы. Тем самым в общественном мнении формировалось восприятие, что альтернативы в отечественном профдвижении не существует. По мнению автора, это обстоятельство способствовало высокому членству традиционных профсоюзов.

Ключевые слова: газеты; источники; независимые профсоюзы; Одесская область; профсоюзное членство.

K. V. Kornienko

**THE PRINTED MEDIA AS A SOURCE OF RESEARCH
OF THE TRADE-UNION MOVEMENT
IN INDEPENDENT UKRAINE**

Odessa national polytechnic university,
1 Shevchenko avenue, Odessa, Ukraine

Korniyenko Kateryna Volodymyrivna, PhD in History, Senior Lecturer of the Department of history and ethnography of Ukraine, e-mail: zhen-gal25@rambler.ru

ABSTRACT

The change of state structure has led to a change in the very nature of trade unions and their functions. These processes caused a considerable reflection among domestic researchers. Given the importance of the press as a ponderable source in the study of trade union movement, it seems appropriate to dedicate a separate article to this matter. It was the printed media that became the main mouthpiece which created the image of trade unions among the population. Periodical editions — magazines, newspapers, brochures — can be divided into ukrainian national and regional ones. The said periodical editions can be helpful in studying not only the trade-union movement, but also socio-economic and socio-political life. It gives a researcher a bigger picture of the conditions in which the trade-union motion started and developed. It is worth noting, that the assessments of the trade-union movement in different sources were nonequivalent. While for some editions it was characteristic to give official showy articles about traditional trade unions, others became the field for controversy between trade union leaders. The author separately considers editions of independent trade unions, and on the basis of the comparison comes to the conclusion, that traditional trade unions were the ones to use the potential of the printed media to its greater extent. Thus a public opinion was formed, that there is no alternative in the domestic trade union movement. The author believes, that this circumstance contributed to the high membership in traditional trade unions.

Key words: *newspaper; source; independent trade union; Odessa area; trade-union membership.*

Дослідження профспілкового руху зумовлене нагальною потребою сучасного українського суспільства в ефективній системі соціального захисту. Становлення профспілок, відродження їх потенційних захисних можливостей на ґрунті сучасних умов здатне суттєво пом'якшити соціальну напруженість у суспіль-

стві, чим створюватимуться сприятливі умови для українського державотворення.

На початку 1990-х рр. відбулась масова втрата членства у попередніх лавах профспілок, багато первинних організацій взагалі перестали існувати. Але в цілому профспілки вистояли, оновили у порівнянні з радянським періодом свої функції. Про це свідчать як участь профспілок у соціальному партнерстві та в страйкових рухах, так і поступове відновлення членства. За умов незалежності профспілки отримали можливість залучити до своєї роботи нову стратегію, форми та методи діяльності.

Означені зміни спричинили значну рефлексію серед вітчизняних дослідників. Діяльності українських профспілок новітнього періоду присвятили свої роботи історики, політологи, соціологи, економісти, члени профспілкового руху та ін.

Незважаючи на низку досліджень у сучасній науці малочисленими є розвідки, які б аналізували джерельну базу та історіографію проблеми. Зазвичай ці питання підіймаються стисло та вибірково, в контексті обов'язкового структурного блоку кожного наукового дослідження, огляду джерел та літератури [1–2]. Тому уявляється доцільним присвятити пресі, як одному з видів джерел за вказаною темою, окрему розвідку. Адже в нових умовах зміни формацій саме преса виступала основним рупором, який створював образ та імідж профспілок серед населення.

До періодичних видань відносимо журнали, газети, брошури. Газети становлять особливу цінність на етапі вивчення, стадії обговорення різних проблем профспілкового життя. Зважаючи на те, що значна кількість думок та пропозицій, насамперед профспілкових діячів, висловлювалась у ході їх інтерв'ю засобам масової інформації й не набувала характеру офіційних публікацій, важливого значення набувають опубліковані в газетах інтерв'ю, прес-конференції, коментарі тощо [3–6].

В той же час на сторінках періодичних видань досить часто публікувалися ті чи інші ухвали профспілкових органів, повідомлення прес-центрів профспілок, центральних та місцевих органів влади.

Серед таких періодичних видань можемо виділити загальноукраїнські, як «Голос України», «Урядовий кур'єр», «Профспілкові вісті», журнал «Профспілки України», де знаходимо

статті профспілкових лідерів, науковців, громадських діячів з різних питань профспілкового життя.

Беручи до уваги відсутність широкого емпіричного надбання бачимо зростання ролі регіональних періодичних видань. На прикладі Одеської області можемо розглянути матеріали таких видань, як «Одесский вестник», «Одесские известия», «Вестник региона», «Вечерняя Одесса», «Гласность», незалежна газета «Юг». Вказані періодичні видання є джерелом вивчення не тільки профспілкового руху, а й соціально-економічного та суспільно-політичного життя в області. Це дає досліднику більш широке уявлення про умови, в яких відбувався процес становлення та розвитку профспілкового руху. Варто відмітити нерівнозначність оцінок профспілкового руху у різних газетах. Так, довгий час рупором та виразником ідей Федерації профспілок Одеської області було видання «Гласність». Для нього були характерні статті, які окреслюють найбільш болючі питання для населення та участь у їх вирішенні профспілок [7]. Такі статті не тільки містили аналітичний матеріал про діяльність профспілок в окремих галузях, але й формували в населення думку, що профспілки залишаються єдиним захисником та виразником їх інтересів. Однак вже у 1999 році конфлікт між ФПО та друкованим органом закінчився закриттям газети.

Газета «Юг», яка позиціонувала себе як незалежна, на своїх сторінках містила низку статей із критикою традиційних профспілок області. Крім цього, газета стала певним рупором для незалежних профспілок, а інколи і друкованим полем битв між останніми [8].

Автором низки статей, де висвітлено поточну діяльність Федерації профспілок Одеської області та її членських організацій, є керівник прес-центру ФПО Л. Долинська [9–10]. Їй належать парадні офіційні статті, присвячені протокольним заходам, святам тощо. Здебільшого статті такої тематики друкувались на сторінках видань «Профспілкова газета» та «Одесские известия».

Окремі питання стосовно діяльності професійних спілок морської галузі підіймали у пресі В. Китик [11], Т. Оганесян [12].

Як вже зазначалося вище, до окремої категорії відносимо офіційні заяви органів місцевої влади, що торкаються профе-

сійних спілок, а також інтерв'ю та виступи у періодичній пресі профспілкових лідерів [13–14]. Їх аналіз дає змогу автору ознайомитися зі ставленням органів місцевої влади до професійних спілок області.

Незалежні профоб'єднання й окремі профспілки видавали власні газети. Серед періодичних видань морських профспілок варто виділити газети «Моряк» (Профспілка робітників морського транспорту України), «Воронцовский маяк» (Регіональна федерація морських профспілок Півдня України), «Морские ведомости Украины» (Федерація морських професійних спілок України), «Моряк Украины» (Федерація професійних спілок робітників водного транспорту та плавскладу України). У них не тільки піднімаються насущні проблеми морської галузі, а й висвітлюється офіційна позиція профспілок із різних питань. Однак варто зазначити, що тираж газет незалежних профоб'єднань як правило був невеликим, лише для внутрішнього користування. Такі газети не надходили до мереж продажу преси та були майже недоступними для широкого загалу, що значно ускладнює їх використання у дослідженні.

Отже можемо сказати, що саме традиційні профспілки, як то Федерація профспілок Одеської області, в більшій мірі використовувала потенціал преси. Вони широко висвітлювали свою діяльність на сторінках періодичних видань, підіймали найбільш актуальні та наболілі питання для населення.

Тим самим у громадській думці формувалося сприйняття, що альтернативи у вітчизняному проффусі не існує. На думку автора, саме ця обставина сприяла високому членству традиційних профспілок.

Таким чином, можемо визначити, що великий шар джерельної бази з історії вітчизняного профспілкового руху, яким є преса, до сьогодні залишається малодослідженим. Аналіз та вивчення періодичних видань переконує, що у сукупності з іншими джерелами з історії профспілкового руху часів незалежності вони дозволяють повною мірою розкрити роль профспілок у суспільстві як на всеукраїнському, так і на регіональному рівні, їх внутрішню структуру, основні напрями діяльності, механізми взаємодії з владою, роботодавцями, допомагають простежити процеси їх становлення та розвитку.

Література та джерела

1. Головка М. Л. Історіографія, періодизація, проблеми еволюції профспілок України: пошук істини / М. Л. Головка // Вісник Академії праці і соціальних відносин ФПУ. — 2006. — № 1. — С. 27–36.
2. Нариси історії професійних спілок України / [Б. І. Андрусишин, Д. М. Балан, Р. Я. Берест та ін.]. — К., 2002. — 732 с.
3. Науменко М. Соціальне забезпечення. Яку модель обрати? // Віче. — 1994. — № 2. — С. 23–36.
4. Нікіфоров В. Ю. Соціальна природа профспілок та їх місце в системі громадських організацій // Право і безпека. — 2005. — № 4. — С. 142–145.
5. Осовий Г. В., Жуків В. І., Руденко В. М., Семеніхін В. О. Соціально-трудові відносини: питання теорії та практики в Україні. — К., 2005. — 432 с.
6. Профспілковий рух в Україні: стан, проблеми, перспективи: Аналітична доповідь УЦЕПД ім. О. Разумкова // Національна безпека і оборона. — 2001. — № 8. — 80 с.
7. Кисилёв В. Могли бы накормить и напоить / В. Киселёв // Гласность. — 1996. — 6 июня.
8. Соснин А. Пусть говорят документы / А. Соснин // Юг. — 1993. — 12 мая.
9. Долинская Л. А вопрос можно решить и на месте / Л. Долинская // Профспілкова газета. — 1998. — 18 листопада.
10. Долинская Л. В возрождении строительного комплекса участвует профсоюз / Л. Долинская // Одесские известия. — 2000. — 7 сентября.
11. Китик В. Крюинг в тисках разносторонних интересов / В. Китик // Одесские известия. — 1997. — 25 февраля.
12. Оганесян Т. Профсоюз работников морского транспорта: пять лет в заботе о людях / Т. Оганесян // Одесский вестник. — 1997. — 28 января.
13. Пресс-служба облгосадминистрации. Соглашение между профсоюзами и властями — необходимый фактор стабилизации // Вечерняя Одесса. — 1996. — 20 февраля.
14. Шаровский В. У профсоюзов своя позиция / В. Шаровский // Гласность. — 1998. — 28 января.

REFERENCES

1. GOLOVKO M. L. (2006) Istoriohraphiya, periodyzatsiya, problemy evolyutsiyi profspilok Ukrainy: poshuk istyny — Historiography, division into periods, problems of evolution Ukrainian trade unions : search of truth. *Visnyk Akademiyi pratsi i sotsial'nykh vidnosyn FPU. — Announcer of the Academy of labour and social relations of FTU*. 1. p. 27–36 (in Ukrainian).

2. Narysy istoriyi profesiynykh spilok Ukrayiny — Essays about history of Ukrainian trade unions. (2002) Kyiv (in Ukrainian).
3. NAUMENKO M. (1994) Sotsial'ne zabezpechennya. Yaku model' obraty? — Public welfare. What model to choose? *Viche. — Veche*. 2. p. 23–36 (in Ukrainian).
4. NIKIFIROV V. U. (2005) Sotsial'na pryroda profspilok ta yikh mistse v systemi hromads'kykh orhanizatsiy — Social nature of trade unions and their place is in the system of public organizations. *Pravo i bezpeka — Right and safety*. 4. p. 142–145 (in Ukrainian).
5. OSOVYY H. V. & ZHUKOV V. I. & RUDENKO V. M. & SEMINIKHIN V. O. (2005) Sotsial'no-trudovi vidnosyny: pytannya teorii ta praktyky v Ukrayini — *Sociallabour relations: a question of theory and practice is in Ukraine*. Kyiv (in Ukrainian).
6. Profspilkovyy rukh v Ukrayini: stan, problemy, perspektyvy: Analitychna dopovid' UTsEPD im. O. Razumkova — Trade-union motion is in Ukraine: state, problems, prospects: An analytical lecture of UCEPD is the name of O. Razumkova. *Natsional'na bezpeka i oborona — National safety and defensive* (2001). 8 (in Ukrainian).
7. KYSYLJOV V. (1996) Mogli by nakormit' i napoit' — Would feed and make drunk. *Glasnost' — Publicity*. 6th June (in Russian).
8. SOSNIN A. (1993) Pust' govoryat' dokumenty — Let documents talk. *Jug — South*. 12th May (in Russian).
9. DOLINSKAYA L. (1998) A vopros mozhna reshyt' y na meste — And a question can be decided and in place. *Profspilkova hazeta — Trade-union newspaper*. 18th November (in Russian-Ukrainian).
10. DOLINSKAYA L. (2000) V vozrozhdenii stroitel'nogo kompleksa uchastvuet profsojuz — A trade union participates in the revival of a build complex. *Odesskie izvestija — Odessa news*. 7th September (in Russian).
11. KITIK V. (1997) Krjuing v tiskah raznostoronnih interesov — Kruing in the vises of scalene interests. *Odesskie izvestija — Odessa news*. 25th February (in Russian).
12. OGANESJAN T. (1997) Profsojuz rabotnikov morskogo transporta: pjat' let v zabote o ljudjah — Trade union of workers of marine transport: five years in an anxiety about people. *Odesskij vestnik — Odessa announcer*. 28th January (in Russian).
13. Press-sluzhba oblgosadministracii. Soglashenie mezhdru profsojuzami i vlastjami — neobhodimyj faktor stabilizacii — Press-service of oblgosadministracii. An agreement between trade unions and authorities is a necessary factor of stabilizing (1996) *Vechernjaja Odessa — Evening Odessa*. 20th February (in Russian).
14. SHAROVSKIJ V. (1998) U profsojuzov svoja pozicija — Trade unions have the position. *Glasnost'- Publicity*. 28th January (in Russian).

Надійшла до редакції 3 листопада 2014 р.